

Körmeny-Ékes Lajos képviselő felszólalása a prágai parlamentben 1920. június 2-án.

„A magyarságnak és németységnek a keresztényszociális és kisgazdapárt képviselői legelső kötelességünknek ismerjük az egész világ élő lelkiismeretét felhívni arra, hogy mi, akaratunk ellenére, erőszakosan lettünk a magyar nemzet testéből kitépvé és az ezeréves Magyarországnak ideálisan egységes területéből erőszakkal lettünk kiszakítva; ittlétünk tehát távolról sem e népjogellenes ténynek jogi elismerése, de élő és állandó ünnepélyes tiltakozás e rólunk-nélkülünk való, embertelenül igazságtalan rendelkezés ellen. [...]

Parlamenti kötelességünk az idegen keretek közé szorított és ott súlyos elnyomás alatt szorongatott egy milliónál nagyobb számú magyarságnak és a hasonló sorsban élő német testvéreinknek törvényes eszközökkel való, de megalkuvást nem ismerő elszánt védelme mindazon időpontig, amíg eljön a népek között a belátás és megértés órája és amikor mindenki szemében igazság lesz, hogy a magyar volt talán az egyetlen a világháború versengői között, aki győzni is anélkül akart, hogy mástól valamit elvegyen és aki csupán a saját pusztá létéért és adott szó szentsége alapján nemzeti becsületéért küzdött. Ha mások bűnei miatt mindent elvesztettünk is, a becsületünk megmaradt, és éppen ez kötelez bennünket annak világos és határozott kijelentésére, hogy önrendelkezési jogunkat soha és semmiképpen fel nem adjuk, azt fenntartjuk, követeljük.”

Közös Cseh–szlovák Digitális Parlamenti Könyvtár, <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/stenprot/003schuz/prilohy/priloh01.htm>

SIMON ATTILA

A Csehszlovákiához került felvidéki magyarok (1918–1921)

A csehszlovák állam kikiáltására 1918. október 28-án került sor. Az állam új határainak kijelölésére azonban még hónapokat kellett várni. A csehszlovák külügyminiszter, Edvard Beneš szándéka az volt, hogy az 1919. januárjában összeülő békekonferenciát már kész helyzet elé állítsák, így (bár erre felhatalmazásuk nem volt) a cseh csapatok már 1918. novemberében megpróbálták elfoglalni a szétesőben lévő Magyarország északi megyéit – ekkor még sikertelenül. A két ország közötti **ideiglenes határvonalat** csupán november végén jelölte ki az Antant. A magyar kormány az 1918. december 23-án átadott **Vix-jegyzék** útján tudomására hozott döntés a Duna, az Ipoly folyók mentén, majd Rimaszombattól az Ung folyóig húzta meg a két ország közötti demarkációs vonalat. Szlovákia határainak végleges meghatározására azonban a békekonferencia volt hivatott, amely azokat 1919 júniusában

lényegében a decemberi **demarkációs vonal** alapján, de azt több helyen Magyarország hátrányára módosítva jelölte ki. Az 1920. június 4-én Trianonban szentesített döntés eredményeként – az 1910-es népszámlálás adatait az új államhatárookra vetítve – mintegy 3 millió személy került Szlovákiába, ebből 896 ezer magyar anyanyelvű.

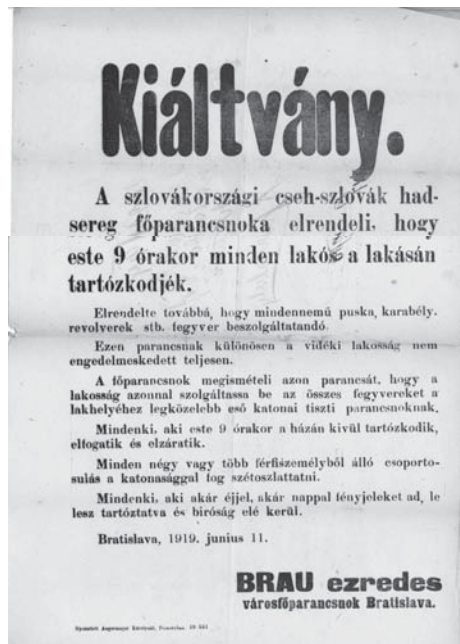
Az Itáliából hazarendelt cseh légiók Szlovákia déli, magyarok által lakott területeit szilveszter napján kezdték megszállni és január közepére vették birtokukba. Mivel a helyi lakosság a csehszlovák állam fennhatóságát csupán átmeneti jellegűnek tartotta, a bevonuló cseh katonákat békésen fogadta. **Fegyveres ellenállásra** csupán néhány helyen, így Érsekújvár környékén, vagy a mátyusföldi Deáki és Pered községeknél került sor, ahol a helyi lakosságból létrehozott nemzetőrség megpróbálta feltartóztatni

T. G. Masaryk csehszlovák elnök a cseh légió katonái közt

a bevonuló légiókat. A szervezett ellenállás egyik formája a pozsonyi szociáldemokrácia által meghirdetett vasutassztrájk volt, amely február első napjaiban szinte az egész szlovákiai vasúti közlekedést megbénította. Szintén a szociáldemokraták szervezték meg azt az 1919. február 12-i tömeggyűlést, amelyen a pozsonyi magyar és német lakosság a szociális követelések mellett Pozsonynak a Csehszlovák Köztársasághoz való csatolása ellen is tiltakozott. A hatóságok fellépése, amelynek során a csehszlovák katonák a demonstrálók közé lőttek, nyolc halálos áldozatot követelt, 14 személy pedig megsérült.

Az 1918 novemberétől az 1920 tavaszáig tartó időszakot Csehszlovákiában a **nemzeti diktatúra** időszakának nevezzük. A törvényhozó hatalmat a német és magyar lakosság képviselői nélkül megalakult ideiglenes nemzetgyűlés gyakorolta. Így a kisebbségi lakosság megkérdezése és együttműködése nélkül

Kijárási tilalmat elrendelő pozsonyi plakát, 1919

Városok a nyelvhatáron: Nagyszombat és Nyitra

KRONOLÓGIA

1918. október 28. Prágában kiáltották a Csehszlovák Köztársaság megalakulását.

1918. október 30. A Turócszentmártonban tanácskozára összegyűlt szlovák politikai reprezentáció, a Szlovák Nemzeti Tanács deklarációjában a csehekkel közös állam megalakítása mellett foglalt állást.

1918. november folyamán Megalakult az első csehszlovák kormány Karel Kramář vezetésével, az ideiglenes nemzetgyűlés pedig T. G. Masarykot a Csehszlovák Köztársaság elnökévé választotta.

1918. december 11. A csehszlovák kormány Vavro Šrobárt Szlovákia teljhatalmú miniszterévé nevezte ki.

1918. december 31. A csehszlovák légiók bevonultak Pozsonyba, s megkezdték Dél-Szlovákia megszállását.

1919. február 4. Tiltakozásul Pozsonynak Csehszlovákiához való csatolása ellen országos vasutassztrájk kezdődött Szlovákiában.

1919. február 12. A pozsonyi magyar és német munkásság tiltakozó demonstrációja a csehszlovák hatalom intézkedéseivel szemben. A csehszlovák katonák sortüze 8 halálos áldozattal járt.

1919. március 25. Szlovákia teljhatalmú minisztere szűkségállapotot hirdetett ki Szlovákia területén.

1919. április 27. A csehszlovák hadsereg támadást indított a Magyar Tanácsköztársaság ellen. Az ellentámadásba lendülő Vörös Hadsereg északi hadjárata során a felvidéki területek jelentős részét visszafoglalta.

1919. június 30. Az Antant utasítása értelmében a Vörös Hadsereg megkezdte visszavonulását a Csehszlovákiának ítélt felvidéki területektől.

1920. február 17. Komáromban megalakult az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt.

1920. február 29. A csehszlovák nemzetgyűlés elfogadta a köztársaság alkotmányát és nyelvtörvényét.

Részlet a Csehszlovák Köztársaság 1920. február 29-én elfogadott 122. sz. nyelvtörvényéből.

„A nemzeti kisebbségekre nézve a következő határozatok érvényesek: A köztársaság oly bíróságai, hatóságai és szervei, amelyeknek hatásköre oly bírósági eljárásokra terjed ki, amelyben a legutolsó népszámlálás szerint 20 ugyanolyan, de nem csehszlovák nyelvű állampolgár lakik, kötelesek mindazokban az ügyekben, amelyek elintézése azon az alapon tartozik hozzájuk, hogy illetékesgük e eljárásra kiterjed, e kisebbség nyelvéhez tartozó személyektől ily nyelvű beadványokat elfogadni és e beadványok elintézését nemcsak csehszlovák nyelven, de a beadványok nyelvén is kiadni.”

A csehszlovákiai magyarok történetének válogatott dokumentumai a két világháború közötti időszakból (1918–1939).
Fórum Társadalomtudományi Szemle 2004. 1. sz. 173.

Mária Terézia pozsonyi szobrának lerombolása

„Fadrusz János ezen remek alkotását, mely mint egy halott fehér márványvirág pompázott a gyönyörű háromnyelvű városban, nem a háború vagy a forradalom heve pusztította el. Azt a mi jó barátaink, a csehszlovákok, az új Európa dédelgetett kedvencei két esztendővel a forradalom után rombolták össze! A legionáriusok és civilek két teljes napon keresztül döntögettek a szobrot a rendőrség csöndes segédlete mellett, mely egyedül a ledöntött szobor lefényképezését akadályozta meg.”

Popély Gyula: *Adalékok a „csehszlovák demokrácia” arculatához az impériumváltás után.*
<http://home.nextra.sk/madszu/szemle3.htm>

A Csehszlovák Köztársaság nagy címere

kerültek elfogadásra a köztársaság működését és a magyar lakosság életét is meghatározó alaptörvények: az alkotmány, a nyelvtörvény, a földreformtörvény, a közigazgatási törvény, stb. A nemzetgyűlés Szlovákia irányításával Szlovákia teljhatalmú miniszterét, Vavro Šrobárt bízta meg. Az új államhatalom törvények és rendeletek sorával, s a Magyar Tanácsköztársaság miatt kihirdetett szűkségállapot eszközeit is felhasználva kezdte meg a szlovákiai közélet magyartalanítását. Ennek részeként magyar tisztviselők, pedagógusok és más állami alkalmazottak százait bocsátották el munkahelyükről. Sokan azért voltak kénytelenek megválni állásuktól, mivel nem voltak hajlandók hűségnyilatkozatot tenni az új államnak. A Csehszlovák Köztársaság megalakulását követő hónapokban így egzisztenciájukat veszített családok ezrei (mintegy 120 ezer személy) menekültek át Magyarországra. Ezzel megkezdődött a nyelvhatár fölött fekvő városok gyors **etnikai átalakulása**, hiszen a magyarok sorait nemcsak az elüldözöttek és önként elvándorlók gyengítették, hanem azok az eleve is többnyelvű (magyar, szlovák esetleg még német) személyek tömegei, akik ezentúl szlováknak vallották magukat. Így vált szinte hónapok alatt szlovák nyelvű várossá az addig jórészt magyarul beszélő Eperjes, Nagyszombat vagy Nyitra. De eltűntek a városokból a következő egy-két év során a magyar jellegű műemlékek és szobrok is: cseh légiósok zúzták szét Mária Terézia pozsonyi szobrát, a dévényi és nyitrai millenniumi emlékművet, a kassai hővédszobrot, de többek között eltávolították a helyéről a rosznyói, a losonci és az érsekújvári Kossuth-szobrot is. Mindezek jelentősen befolyásolták azt, hogy az 1921 elején megtartott népszámlálás során 1910-hez képest több mint 250 ezerrel kevesebben, csupán 637 ezer személy vallotta magát Szlovákia területén magyarnak.

1920. február 29-én az ideiglenes csehszlovák nemzetgyűlés elfogadta a köztársaság **alkotmányát**, amely a nemzeti diktatúra időszaka mögé pontot téve lerakta a **parlamentáris demokrácia** alapját. A csehszlovák törvények viszonylag nagyvonalúan rendezték a nemzetiségi jogokat, hiszen lehetővé tették, hogy a nemzeti kisebbséghez tartozó lakosság saját politikai, kulturális szervezeteket alakítson, s azokban a járásokban, ahol számaránya

meghaladta a 20%-ot, anyanyelvét a hivatalos érintkezésben is használhassa. Akadózott azonban a törvényeknek a napi gyakorlatba való átültetése, hiszen a magyar hivatalnokokat felváltó cseh tisztviselők nem beszéltek a helyi lakosság nyelvét.

A szlovenszkói (a korabeli nyelvhasználat így nevezte meg Szlovákiát) magyarok **politikai és kulturális intézményrendszerének** kialakulását számos tényező nehezítette és hátráltatta. A csehszlovák hatóságok rosszindulata mellett ilyen volt az államhatárok bizonytalansága, de a felvidéki magyar politika hagyományainak hiánya is, hiszen Erdélylyel szemben Felső-Magyarország, a későbbi Szlovákia, sohasem képezett külön közigazgatási egységet. A szlovákiai magyar politikai pártok kialakulását végül az első parlamenti választások megtartása gyorsította fel, amelyre a köztársaság első alkotmányának elfogadását követően, 1920 áprilisában került sor. A választásokon a magyarok szavazatait többségében a nemzetek – így a magyar kisebbség – önrendelkezési jogát hirdető pártok szerezték meg. A baloldali Német–Magyar Szociáldemokrata Párt listáján 2 magyar képviselő, míg a jobboldali Országos Keresztényszocialista Párt és az Országos Magyar Kisgazda, Földműves és Kisiparos Párt listáin 6 magyar képviselő került be a prágai parlamentbe. A baloldali eszmék népszerűségét mutatja, hogy további 2 mandátum került magyar kézbe az egyik legnagyobb csehszlovák párt, a Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspárt listáján is.

A csehszlovák parlamentarizmus lehetőségeit kihasználva a prágai parlamentben általában anyanyelvükön felszólaló ellenzéki magyar képviselők kezdettől fogva a magyar kisebbség önrendelkezési jogának megadásáért valamint a nemzetközi egyezményekben és a csehszlovák alkotmányban is garantált nemzetiségi jogok betartásáért szálltak síkra.

MEGHÍVÓ. A KOMÁROMI SZ. BENEDEKRENDI
FŐGIMNÁZIUM IFJUSÁGA
1920. ÉVI MÁRCIUS HÓ 7-ÉN, VASÁRNAP D. U. 6 ÓRAKOR
A KULTÚRPALOTA ELŐADÓ TERMÉBEN

HANGVERSENYT

RENDEZ

A JÓKAI SZOBOR-ALAP JAVÁRA

A KÖVETKEZŐ MŰSORRAL:

1. Wéber Károly. *Ima a békéért*. Előadja: a főgimn. ifjuság vegyes kara.
2. Farkas Imre. *Vén Ambrus fia*. Szavalla: Darvas Andor III. oszt.
3. *Román és Kuruc dal*. Énekli: Ágoston Ilma VIII. oszt. zongorán kíséri: Schnell Tibor VII. oszt.
4. Vörösmariy Mihály. *Az élő szobor*. Szavalla: Gergely József VIII. oszt.
5. Beethoven Lajos. *Mennet*. Op. 48. Előadók: I. hegedűn Kálnai Jenő VII. oszt., II. hegedűn Huszár József VI. oszt., csellón Czike Antal VIII. oszt., zongorán Rauscher László VII. oszt.
6. *Kuruc költemények*. Szavallók: Joó Endre III. oszt., Kiss Lajos III. oszt., Germán István I. oszt., Tar Lajos I. oszt., Pathó László I. oszt.
7. Chován Kálmán. *A csárdában*. Magyar dalegyveleg. Zongorán kíséri: Rauscher László VII. oszt. és Berzenyi János László VII. oszt.
8. Radványi Kálmán. *Cserkészélet*. Elmondja: Hadanich Gyula IV. oszt.
9. Farkas Imre–Farkas László. *Vén cigány*. Szavalla: Windisch Lajos IV. oszt., zongorán kíséri: Widmár Pia V. oszt.
10. Arany János. *Jutiska elbujdosása*. Szavalla: Roiter Margit VII. oszt.
11. Török Vencel–Kolos Ferenc. *Turáni bajnal*. Induló. Előadja: a főgimn. ifjuság ének- és zenekara.

Helyárak: 6. 4. 2 K. Jegyelővétel a kultúrpalotában előírt – szombat d. u. 3–5. Férfi és női ruhátár. — A teremben kalap és felülő nélkül jelenlnek meg. A terem ajái a számok alatt zárva maradnak.

A rendezőség.

A komáromi bencés gimnázium jótékonyági koncertjének másora, 1920

MEGHÍVÓ.

A Magyar Nemzeti Párt komárommegyei szervezetének megalakítása céljából és a kült. képviselőválasztásokra való tekintettel Komáromban, 1920. március 16-án, kedden d. u. 2 órakor a Baross-utcai Vigadó emeleti termében

alakuló pártgyűlést

tartunk, melyre van szerencsénk meghívni.

A pártgyűlés hivatva lesz a vármegyei lakosságot jogaink, fajunk és nyelvünk védelme céljából megszervezni, ezért szíves megjelenését kérjük, akadályoztatása esetén pedig csatlakozásának bejelentését a pártvezetőségénel (dr. Aranyossy László Komárom Király püspök-utca 9.)

Tisztelettel

Komárom, 1920. március 9.

Az ideiglenes szervező bizottság nevében:

Dr. Aranyossy László	Jaross Vilmos
Csepely Dani	Kukányi Ferenc
Dr. Farkas Ferenc	Kürthy István
Fejérváry Géza	Luczenbacher Pál
Fesztly Béla	Palkovich Viktor
Hickisch Károly	

Szpitzer Sándor Komárom, 1920–1911.

A Magyar Nemzeti Párt Komárom megyei szervezetének alakuló ülése, 1920

Tudja-e?

■ A történelmi Magyarország szétesése a mai Szlovákia sok jelentős városában több nemzet élt békében egymás mellett. Pozsony, Kassa, Eperjes, a szepességi városok és a bányavárosok is többnyelvű életternek számítottak, ahol a különböző nemzetekhez tartozók kölcsönösen ismerték, és ha kellett, használták egymás nyelvét. Pozsony évszázadokon keresztül német többségű városnak számított, ahol még 1890-ben is a németek alkották a város lakosságának 60%-át. A második legnagyobb népcsoport a magyar volt (1890-ben 20%), míg a legkisebb számú a szlovákság (1890-ban 17%). S noha a századfordulón Pozsony is az elmagyarosodás útjára lépett, az első világháború idején még mindig a német volt a város lakosságának legnagyobb etnikuma. A sokszor három nyelvet (magyar, német, szlovák) is tudó és beszédébe ehhez még jiddis (a zsidó lakosság nyelve) elemeket is keverő pozsonyi őslakosságot pressburgereknek nevezték. Miután Pozsony Csehszlovákiához került, a város etnikai összetétele gyors változásnak indult. A városba jelentős számú szlovák illetve cseh lakosság költözött, a korábban magát magyarnak valló, de a szlovákokat is beszélő lakosság egy része pedig – az ezzel járó előnyök reményében – szlovák nemzetiségűnek vallotta magát. Ez eredményezte azt, hogy az 1930-as népszámlálás idején Pozsony lakosságának

csak kevesebb, mint 20%-a vallotta magát magyarnak, s a három nyelvű (szlovák–német–magyar) utcatáblákat, hivatali feliratokat, stb. kétnyelvűre (szlovák–német) cserélték. (A törvények 20%-ban szabták meg azt a határt, amely fölött a kisebbségi lakosság használhatta a hivatalos életben anyanyelvét). A második világháború végéig azonban Pozsony így is megőrizte többnyelvű és multikulturális jellegét, ahol az utcán, a kávéházakban és a sportpályákon is teljesen természetes volt a három nyelv egymás melletti használata.

■ A két világháború közötti Csehszlovákia hivatalos ideológiája nem ismerte el külön nemzetnek a cseheket és a szlovákokat, hanem az egységes csehszlovák nemzet elvét vallott. Ennek következtében az állam hivatalos nyelve a valójában nem is létező csehszlovák nyelv volt. Csehek és szlovákok viszonya végig megoldatlan probléma volt, hiszen a szlovákok jelentős része elutasította a csehszlovakizmus ideológiáját, és autonómiát követelt Szlovákia számára. A cseh-szlovák viszonynál is fontosabb volt a prágai kormányzat számára a szudétánémet kérdés megoldása, hiszen a mintegy 3,2 millió német a csehek után az ország második legnagyobb etnikumát alkotta. A németek többsége a cseh határ régiókban élt, de jelentős számú német élt ekkoriban Szlovákiában is: főleg Pozsonyban, a bányavárosok térségében és a Szepességekben.

1920. március 23. A pozsonyi Vigadóban tartotta első országos kongresszusát az Országos Kezresztényszocialista Párt.

1920. április 18. Első ízben tartottak parlamenti választásokat Csehszlovákiában.

IRODALOM

- Angyal Béla: *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből 1918–1938*. Lilium Aurum – Forum, Galánta – Dunaszerdahely, 2002.
- Jankovics Marcell: *Húsz esztendő Pozsonyban*. Méry Ratio, Pozsony, 2000.
- Popély Gyula: *Népfogyatkozás. A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918–1945*. Regio, Budapest, 1991.
- Popély Gyula: *Ellenszélben. (A felvidéki magyar kisebbség első éve a Csehszlovák Köztársaságban 1918–1925)*. Kalligram, Pozsony, 1995.
- Szarka László: *A szlovákok története*. Bereményi, Budapest, 1995.
- Tóth László (szerk.) Filep Tamás Gusztáv (társ-szerk.): *(A cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998*. I. k. *Történelem, Szociológia, demográfia, nyelvjelődés, nyelvhasználat, a mindennapok kultúrája, egyház és vallás*. II. k. *Oktatásügy, közművelődés, sajtó, rádió, televízió*. Ister Kiadó, Budapest, 1998.